

Brit Mæhlum og Unn Røyneland: *Det norske dialektlandskapet. Innføring i studiet av dialekter*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2012. 200 sider. ISBN 978-82-02-34941-7.

Anmeldt av Hilde Sollid

Det norske dialektlandskapet. Innføring i studiet av dialekter er, som undertittelen sier, en introduksjon til norske dialekter og til studiet av dialekter. Norsk- og nordiskstudenter ved universiteter og høyskoler er boka primære målgruppe, og Brit Mæhlum og Unn Røyneland har som mål å gi en faglig grundig, oppdatert og pedagogisk framstilling av norske dialekter. Ved introduksjons- og lærebøker følger det visse sjangerforventninger. For det første forventes det at den faglige framstillinga tar utgangspunkt i et antatt kunnskapsnivå hos leseren og gir leseren ny kunnskap. For det andre forventes det at den faglige innholdet presenteres på en tilgjengelig, hensiktsmessig og pedagogisk måte. Spørsmålet for de ulike norskfagmiljøene rundt om, er om disse sjangerforventningene innfris. Er dette en bok som dekker sentrale kompetansemål i de ulike studiene? De som kjenner norsk- og nordiskstudiene i Norge, vil kanskje også spørre om det er nødvendig med en ny introduksjonsbok ettersom det finnes andre bøker på feltet som er delvis overlappende. Hva er nytt og bedre i *Det norske dialektlandskapet*?

Før jeg går nærmere inn på disse spørsmålene på dette kan jeg avsløre at dette er en god introduksjonsbok til norsk dialektgeografi. Den er selvsagt ikke feilfri, men den er en oppdatert presentasjon av det norske dialektlandskapet, og den har noen perspektiver som vi ikke finner igjen i andre innføringer til norske dialekter.

Boka har dialektvariasjon slik den viser seg i det norske landskapet, som det sentrale omdreiningspunktet. Dette styrer utvalg av fagstoff og også organisering av boka. Boka er delt inn tre hoveddeler. *Del I Fagtradisjonen* består av kapittel 1 som tar for seg hovedlinjer i dialektologien og i sociolingvistikken, og kapittel 2 der spørsmålet er hvordan vi kan dele inn det norske dialektlandskapet. Forfatterne lander på ei firedeling, og firedelinga gir også disposisjonen for *Del II Dei fire hovudområda*, der fire kapittel (kapittel 3-6) tar for seg hvert av hovedområdene, altså østnorsk, trøndersk, vestnorsk og nordnorsk. *Del III Utviklingslinjer* be-

står av kapittel 7 som tar for seg dialektendringer. Bakerst i boka er det med 16 dialekteksempler som er fonologisk transkribert. Eksempelene dekker de fleste dialektområdene som omtales i boka, samt byene Oslo, Bergen og Trondheim. Disse dialektprøvene er kobla til oppgaver som er formulert etter hvert av de sju kapitlene. Helt til slutt er det med 17 dialektkart, litteraturlister og et stikkordregister. Når det gjelder målform, har forfatterne valgt å skrive de to første kapitlene på bokmål og resten på nynorsk. Valget om å bruke begge målformer blir ikke nærmere kommentert av forfatterne, og dermed er det opp til leseren å fortolke dette valget.

Det som kanskje skiller denne introduksjonsboka positivt fra andre, er først og fremst Del I der dialektgeografi som tema blir satt inn i en faghistorisk tradisjon, og med denne introduksjonen bygges brua mellom norskfaget i videregående skole og høyskolenes og universitetenes norsk- og nordiskfag. Den tenkte leseren vil altså etter videregående skole ha noe innsikt i dialektlandskapet i Norge, og gjennom norsk- og nordiskstudiet føres leseren inn i grunnleggende tema i *studiet* av dialekter. De nye perspektivene studenten møter, er for eksempel politiske rammer for den norske dialektforskninga. Hvilke metoder brukte de gamle dialektologene? Hva skiller dagens sosiolingvistikk fra den gamle dialektologien? Spesielt interessant er diskusjonen om dialektkartenes posisjon i 2000-tallets dialektforskning. Fokus i drøftinga er isoglossene og hvordan de representerer det virkelige dialektlandskapet. Dette kritiske blikket på kartene er kjærkomment i en introduksjonsbok, og det problematiserer ett av de mest brukte pedagogiske grepene for å formidle kunnskap om dialektvariasjon. Ett perspektiv som kanskje mangler i denne drøftinga, er den seigliga tradisjonen med å bruke dialektkart som kun viser den sørlige halvdel av Norge. Denne praksisen starta på 1800-tallet, og disse halve kartene kan sees som en praktisk løsning i de gamle dialektoversiktene, men også som et språkideologisk valg om å fokusere på de sørlige områdene og dermed gjøre de nordlige områdene mindre relevant for å forstå det norske dialektlandskapet.

Del II er en mer tradisjonell beskrivelse av de fire hovedområdene, og det er geografien som er utgangspunkt for presentasjonen. Mæhlum og Røynelands bok skiller seg ut fra andre innføringsbøker særlig på ett viktig punkt: de inkluderer innsikter fra studier av hvordan det norske dialektlandskapet er prega av flerspråklighet. Dette kommer til uttrykk for eksempel i omtalen av Oslo bymål (s. 63–64), trøndersk (s. 75) og det

nordligste dialektområdet i Troms og Finnmark (s. 114). De flerspråklige perspektivene får med andre ord plass der de er mest relevante. Det er riktignok ikke så veldig detaljerte beskrivelser, verken for disse flerspråklige perspektivene eller for andre dialekttrekk, men det kan en heller ikke vente i en introduksjonsbok. En alternativ framstillingsform kunne være å følge spredningsområdet til ett og ett dialekttrekk, og på den måten kunne de språklige detaljene fått mer plass. Jeg mener imidlertid at det å følge geografien er den mest pedagogiske måten å framstille dialektgeografiske innsikter på, og trolig er det slik norsk- og nordiskstudentene har fått presentert dialektgeografien tidligere.

Del III byr på en god og faglig oppdatert introduksjon til utviklingslinjer i det norske dialektlandskapet. Ved å lage en syntese over allmenne og regionale endringstendenser beredes grunnen for den viktige diskusjonen om hvordan endringene kan forklares. To forklaringsmodeller som blir trukket fram, er regionalisering og standardisering. Regionalisering handler om at lokale forskjeller innad i en region forsvinner på grunn av påvirkning fra en by i regionen. Et alternativ til denne desentraliserte modellen er standardmodellen der Oslo er "det sentrale utstrålingspunktet" (s. 134) som påvirker dialektene rundt om i landet. Men i stedet for å sette modellene opp mot hverandre, velger forfatterne å koble dem sammen, og foreslår å analysere endringene langs flere akser. For en student som introduseres til dialektgeografien og fagets vitenskapstradisjon, er dette grepet forbilledlig, for dypest sett peker denne drøftinga mot spørsmålet om det er empirien som skal tilpasses forklaringsmodellen eller om det er forklaringsmodellen som skal tilpasses empirien.

De som kjenner dialektforskninga, vet at det er mange interessante perspektiver å gripe fatt i når en skal nærme seg det norske dialektlandskapet. Mæhlum og Røyneland har noen relevante sidesprang til noen av disse, for eksempel intraindividuell variasjon og aldersforskjeller, men de insisterer likevel på å holde dialektgeografien i fokus. Dette bidrar sterkt til at boka framstår som sammenhengende og fagstoffet presenteres på en hensiktsmessig måte. På grunn av at framstillinga tar geografien som utgangspunkt (østnorsk, trøndersk, vestnorsk og nordnorsk), blir det noen gjentakelser i omtalen av sentrale dialekttrekk, men dette er uunngåelig, og disse gjentakelsene er heller med på å binde framstillinga sammen.

Og når vi er inne på sammenhengen i boka, er det kanskje verd å ta med en kommentar om dialektteksemlene bak i boka. Utvalget dekker stort sett de 20 dialektområdene, inkludert byene og de sørnorske innflyttermålene, som omtales i del II, men uttrøndersk, de sørnorske innflyttermålene og Tromsø bymål mangler. I tillegg er eksempelet fra Karlsøy feilaktig klassifisert som nordlig nordlandsk (Karlsøy ligger i Troms). Det hadde kanskje vært en idé å la dialektksemlene speile ikke bare oppgavene til hvert kapittel, men også de omtalte dialektområdene.

Det er en vurdering i slike introduksjonsbøker hva som skal med og hva som må ut, og lesere med mer erfaring fra dialektforskninga vil garantert savne noe. Mæhlum og Røynealand er også oppmerksomme på at både språklige og geografiske detaljer forsvinner i denne framstillinga. Et eksempel på et tema som er overflatisk behandla, er dialektsyntaks. Men i stedet for å etterspørre mer detaljrikdom på introduksjonsnivået, mener jeg boka skal vurderes som en invitasjon til studentene om å fordype seg i de norske dialektene, gjerne med utgangspunkt i sitt nærmeste geografiske område. Jeg vil tro boka kan fungere godt som et utgangspunkt for at studentene kan gjøre mindre kartlegginger og føre prinsipielle diskusjoner om dialektgeografi og -endringer, noe også oppgavene etter hvert kapittel inviterer til. Det liker jeg.

Hilde Sollid

Institutt for lærerutdanning og pedagogikk
Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet
9037 Tromsø
hilde.sollid@uit.no